

LBRIS

We know
books

Colecție coordonată de
FLORIN-RĂZVAN MIHAI

FLORIN MÜLLER

**STATUL
NATIONAL-LEGIONAR**
(septembrie 1940 - ianuarie 1941)

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

—2025—

Cuprins

<i>Introducere</i>	7
<i>Capitolul 1 – De la dictatura regală la statul național- legionar – între clandestinitate și violență</i>	13
<i>Capitolul 2 – Prăbușirea dictaturii regale; instaurarea noului regim și distribuirea puterii în „statul dual”; Ion Antonescu, Mișcarea Legionară și Germania nazistă</i>	32
<i>Capitolul 3 – Profilul ideologic al Mișcării Legionare</i>	166
<i>Capitolul 4 – Violență publică și radicalizare totalitară; asasinatele de la Jilava; „Cazul Iorga- Madgearu”; control și epurare în lumea universitară</i>	287
<i>Capitolul 5 – Rebeliunea legionară; antisemitismul ca „acord social negativ”; către un „fascism fără fasciști”</i>	433
<i>Bibliografie</i>	473
<i>Indice de nume</i>	485

Capitolul 1

De la dictatura regală la statul național-legionar – între clandestinitate și violență¹

Fascismul reprezintă un subiect cu o foarte mare încărcătură polemică. Geneza sa în interiorul lumii occidentale avansate, preluarea puterii în cel mai puternic stat occidental din Europa continentală, azeziunea a sute de mii de militanți în anii de luptă, vasta literatură ideologică scrisă în favoarea, dar și împotriva sa, zecile de intelectuali de marcă implicați în conturarea teoriei sale politice², vehemența ideatică și violența războaielor civile declanșate, în sfârșit provocarea celor două traume majore ale lumii europene în prima jumătate a secolului al XX-lea, cel de-Al Doilea Război Mondial și Holocaustul, toate acestea au produs un interes incomparabil cu cel arătat altor fenomene și teorii politice, depășindu-l poate chiar și pe acela suscitată de comunism, dușmanul său ireductibil și „văr heterozigot” totodată. Intrarea definitivă în istorie a nazismului, în mai 1945,

¹ Capitol apărut inițial în *Crisia*, Vol. LII, Supliment nr. 1, 2022, pp. 474–481, coordonatori Gabriel Moisa și Aurel Chiriac.

² Dintr-o literatură extrem de vastă amintesc numai o lucrare ce vizează „teoria politică” elaborată de Martin Heidegger în *Caietele negre*: Donatella Di Cesare, *Heidegger and the Jews. The Black Notebooks*, Polity Press, Cambridge, 2018.

nu a făcut decât să accelereze interesul atât față de acesta, cât și față de „fascismele periferice”. Alături de nazism, în modul cel mai natural, s-a menținut atenția și față de punctul generic reprezentat de fascismul italian. Dezbaterile asupra fascismului¹, în primul rând în cea mai radicală expresie a sa reprezentată de nazism, au depășit cadrul analizelor raționalist-academice, revărsându-se în întreaga sferă publică. Nici mediile academice nu au fost imune angajării tensionate și moralizatoare în dezbaterile asupra nazismului. În a doua jumătate a anilor 1980, istorici și filozofi au fost implicați, cu întregul arsenal argumentativ și cu un nivel foarte ridicat al patosului civic, în ceea ce s-a denumit *Historikerstreit*². Această dispută avea în vedere punctul final al extensiei politicii de stat a Germaniei naziste și anume Holocaustul³. Tezele lui Ernst Nolte⁴, ce au declanșat cearta istoricilor, plecau de la o interpretare specifică (și periculos limitată, din punctul meu de vedere) a național-socialismului, care a fundamentat, după preluarea puterii în ianuarie 1933, politica de lichidare totală a evreității europene. Punctul de plecare era, evident, conturarea nazismului ca formă extrem radicală a tuturor fascismelor, ca mișcare și regim politic ce a elaborat și aplicat Holocaustul.

¹ Dau titlurile celor mai bune trei volume de referință care au rămas în cadrul strict de interpretare academică: *The Fascism Reader*, edited by Aristotle A. Kallis, Routledge Taylor & Francis Group, Londra și New York, 2003; *Nazism*, edited by Neil Gregor, Oxford University Press, Oxford, 2000; Renzo De Felice, *Il fascismo. Le interpretazioni dei contemporanei e degli storici*, Editori Laterza, Bari, 2008.

² Ernst Reinhard Piper (Hrsg.), „*Historikerstreit*”. *Die Dokumentation der Kontroverse um die Einzigartigkeit der nationalsozialistischen Judenvernichtung*, Piper Verlag, München și Zürich, 1987.

³ Dan Stone, *Istoria ale Holocaustului*, Institutul European, Iași, 2016.

⁴ Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917–1945. Național-socialism și bolșevism*, Runa-Corint, București, 2005; François Furet, Ernst Nolte, *Fascism și comunism*, Art, București, 2007.

În anii '90, o altă dezbateră importantă asupra fascismului, de această dată cu aplicare mai precisă la fizionomia sa cultural-ideologică, a fost generată de interpretarea elaborată de istoricul britanic Roger Griffin¹. Definirea fascismului se integra în sintagma „revoluție palingenetică”: „Fascismul este un gen de ideologie politică al cărei nucleu mitic, în diversele sale permutații, este o formă palingenezică de ultranaționalism populist.”² Istoricul britanic a revenit în studiile sale asupra dimensiunii revoluționare și moderniste a fascismului, delimitând și mai clar diferența specifică a fascismului față de alte forme de contestare a stabilității democratice a sistemului occidental interbelic. Nu este locul aici asupra reconstituirii istoriografiei fascismului, mai cu seamă a formulelor italiană și germană ale acestuia. Bibliografia asupra fascismului generic, precum și asupra celor două concretizări centrale ale acestuia (fascismul italian și național-socialismul) este impresionantă și crește exponențial.

Specificitatea Mișcării Legionare în cadrul sistemului politic românesc poate fi definită prin ostilitatea deschisă, nedisimulată față de acesta, dar nu trebuie înțeleasă exclusiv ca o direcție contrară sistemului de partide, numai în raport cu un singur sau cu mai multe partide. Atitudinea Mișcării Legionare față de sistemul democratic, dar cu atât mai mult față de regimul dictaturii carliste, așa cum este ea precizată în

¹ Roger Griffin, *Modernism and Fascism, The Sense of a Beginning under Mussolini and Hitler*, Palgrave Macmillan, Londra, 2007; idem, *Fascism. An Introduction to Comparative Fascist Studies*, Medford, Polity Press, Cambridge, 2020, mai ales Capitolul 3: *A Working Definition: Fascism as a Revolutionary Form of Nationalism*, pp. 37–63.

² De văzut, în acest sens, *Fascismul european, 1918–1945. Ideologie, experimente totalitare și religii politice*, Constantin Iordachi (editor), Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014, p. 128; această definiție scurtă, dar relevantă epistemic este elaborată de Roger Griffin încă din 1991, în volumul său, *The Nature of Fascism*.

scrierile principalilor săi ideologi, trebuie înțeleasă ca vizând întregul sistem politic și suprastructura politico-ideologică a democrației. Mișcarea Legionară își îndrepta întreaga ostilitate împotriva democrației ca filozofie politică fondatoare a modernității de tip capitalist-burghez. Numai astfel putem înțelege specificitatea Mișcării Legionare ca forță politică revoluționar-nihilistă, levier specific al revoluției antisistemice. Numai prin semantizarea Mișcării Legionare ca revoluție anarhică, nihilistă, antiburgheză și anticapitalistă poate fi înțeleasă specificitatea ei nu doar față de sistemul forțelor politice democratice, dar chiar și față de Liga Apărării Naționale Creștine (LANC) – ulterior, Partidul Național Creștin (PNC) –, monolinar antisemită. Antisemitismul rămâne genul proximal al celor două forțe politice (Mișcarea Legionară și LANC/PNC). Diferențierea apare în faptul că, pentru Mișcarea Legionară, antisemitismul este inclus, înțeles ca parte a urii fasciste față de modernitatea capitalist/burgheză și democratică. Doar prin transferul semantic antisemitismului în sfera mai largă (și mai violentă) de ură față de modernitatea capitalist/burgheză și democratică poate fi înțeleasă specificitatea Mișcării Legionare ca forță a extremei drepte revoluționare. LANC și, din 1935, PNC trebuie înțelese în ipostaza lor de forță a extremei drepte conservatoare. Faptul că LANC/PNC sunt considerate „conservatoare” nu diluează deloc ura lor viscerală față de evreitate, nu relativizează problema antisemitismului, ci doar indică diferența specifică a Mișcării Legionare, prin nivelul său mai ridicat de violență antisistemică. În plan teoretic, aceste poziționări sunt precizate prin configurări teoretice venind din partea lui Mihail Polihroniade și Constantin Noica. Primul dezvoltă un totalitarism tehnocratic-modernist, în timp ce Noica insistă asupra „restului cuzist” din ideologia Legiunii care se cere a fi depășit.

Preluarea puterii, în septembrie 1940, de către generalul Ion Antonescu și Mișcarea Legionară, impune conturarea traseului politic de până atunci al acestora. Chiar dacă Mișcarea Legionară demonstrase, în decembrie 1937, că este a treia forță politică a țării, poziția lui Ion Antonescu nu este cu nimic inferioară. Relevanța sa politică decurgea, în primul rând, din apartenența acestuia la corpul ofițerilor cu gradul cel mai înalt din armata română, dacă nu-i luăm în considerare pe cei doi mareașali, Alexandru Averescu și Constantin Prezan¹. Primul decedase în 1938, după ce partidul său își consumase definitiv relevanța politică în 1927, în timp ce Constantin Prezan nu contase politic în România. Gradul de general al lui Ion Antonescu nu îi putea asigura singur obținerea autorității în spațiul public. Era obligatorie, în anii 1930, cuplarea acestui grad cu funcții înalte în aparatul birocratic civil și militar al țării. Diversele poziții pe care le deținuse, cu deosebire în anii '30, întăriseră capitalul politic al generalului și îl făcuseră autonom față de lupta anticamarilistă și anticarlistă în care se angajase Mișcarea Legionară. Deținerea funcției de șef al Marelui Stat Major, între 1933 și 1934, îl pusese în conflict direct cu reprezentanții ai camarilei regale și conducători ai armatei române din acea perioadă. Proiectul său de reformare profesionistă a armatei viza remedierea hipertrofiei aparatului militar, în special prin comprimarea funcțiilor inutile, dar foarte costisitoare pentru buget, insistența pe înarmarea modernă și rapidă a unităților militare, pentru depășirea dotării de la nivelul Primului Război Mondial a armatei române. Acest demers, util, dar solitar, al lui Ion Antonescu provocase reticența și chiar ostilitatea camarilei și a unor generali

¹ Mult mai importantă pentru cariera lui Constantin Prezan, decât aceea onorifică de mareșal al României, a fost funcția de șef al Marelui Cartier General în timpul Primului Război Mondial.

interesați în păstrarea necontestată a autorității lor în armată. Critica lui Ion Antonescu nu a atins însă direct autoritatea regelui; faptul că generalul Antonescu aparținea sistemului de putere militar, distinct de cel civil, cel din urmă mult mai friabil, îi asigura relativa impunitate în fața ostilității lui Carol al II-lea și a grupului său informal de putere. Ion Antonescu a reușit să-și păstreze protecția în fața vexațiunilor regelui și camarilei sale și prin refuzul explicit de a se implica direct politic. Ion Antonescu nu activa mize politice care ar fi vizat direct pe rege și, mai ales, camarila sa. Critica hipertrofierii aparatului birocratic militar și a incapacităților tehnice ale armatei române erau racile pe care le observau, și sigur le condamnau tacit, și alți militari, fapt ce permitea existența unei stări de nemulțumire în rândurile corpului ofițerilor superiori. Faptul că aceștia nu-și puteau manifesta direct nemulțumirea față de incompetența și venalitatea unor civili și a secundanților militari din jurul acestora implica și imposibilitatea luării unor măsuri drastice împotriva lui Ion Antonescu. Atât regele Carol al II-lea, cât și grupul camarilist au înțeles că nu era deloc indicată bruscarea poziției generalului Ion Antonescu. A fost aplicată metoda uzitată de toate regimurile politice democratice, sau nu, în raport cu „disidența” militarilor: mutarea pe alte funcții, unele chiar superioare, tocmai pentru ca militarul rebel să nu-și poată constitui o bază de putere proprie în rândul corpului ofițeresc. Este evident că Ion Antonescu a înțeles strategia de marginalizare a sa, în contextul în care regele Carol al II-lea nu a dorit repetarea cazului Victor Precup, rezolvat la începutul anilor 1930, prin arestarea și condamnarea acestuia.

După alegerile din decembrie 1937, Ion Antonescu a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul național-creștin condus de Octavian Goga. Nu a fost vorba numai de un subterfugiu al regelui Carol al II-lea de a deradicaliza

guvernul naționalist și antisemit al PNC, prin transmiterea unui mesaj puterilor occidentale (Anglia și Franța) că instituțiile de forță ale statului (Armata și aparatul de represaliune, prin numirea lui Armand Călinescu la conducerea Ministerului de Interne) nu vor executa decizii „anarhice” sau „revoluționare” ale aripii civile a guvernului. Era, totodată, încă o manevră reușită a regelui Carol al II-lea de a-l deradicaliza chiar pe Ion Antonescu, blocându-i orice justificare pentru menținerea vreunei atitudini cât de minimal amicale față de Mișcarea Legionară. Discuțiile pe care Ion Antonescu le-a avut cu șeful Mișcării Legionare indicau temperarea de către general a oricăror tentative puciste pe care le-ar fi putut iniția Corneliu Zelea Codreanu. Chiar dacă ar fi avut afinități minimale personale, sau chiar politice, cu ceilalți membri ai guvernului, fie că ei erau Armand Călinescu sau Octavian Goga, Ion Antonescu a rămas ferm pe linia interpretării statului ca instrument de forță, intangibil, aflat deasupra oricăror experimente de factură anarhic-revoluționară. Îi lipsea, desigur, o bază de putere civilă, cuantificabilă în sute de mii de voturi, așa cum dispunea Mișcarea Legionară în decembrie 1937. Era însă evidentă teoria sa politică ultrasimplificată a statului de forță, independent față de forțele volatile ale electoratului, ostil atât practicilor „corupte” ale democrației, cât și voluntarismului anarhic al „forțelor revoluției naționale”. În discuțiile sale cu Zelea Codreanu, la sfârșitul lui 1937, Ion Antonescu a insistat asupra filozofiei statului autosuficient, rupt de orice radicalism, în care suprastructura civilă și democratică împiedica funcționalitatea rapidă și eficientă de factură militară. Statul de ordine, în care civilii trebuiau să înțeleagă că sunt numai tolerați în mașinăria de război etatistă, era egal îndepărtat de radicalismul revoluției fasciste pregătite de legionari, dar și de maniera „greoaie”, „ineficientă” și „coruptă”, așa cum își imagina

generalul că este democrația parlamentară. Inclusiv sprijinul, destul de ineficace, complezent și cu un aer de superioritate, acordat lui Corneliu Zelea Codreanu, la procesul acestuia din mai 1938, indica menținerea fermă pe pozițiile statului-forță, ostil oricărei acțiuni asupra căreia putea să planeze suspiciunea loviturii de stat. În niciun caz Ion Antonescu nu putea să susțină, chiar ca martor al apărării în fața unui tribunal militar, pozițiile radical anticarliste ale Mișcării Legionare, precum și cele exprimate public de către C.Z. Codreanu, chiar în momentul maximei popularități a acestuia, în decembrie 1937. Nu trebuie considerat că Ion Antonescu ducea o luptă singulară și paralelă cu a altor forțe politice antiregim, inclusiv de factură democratică. Generalul exprima un punct de vedere în care se regăseau toți partizanii unui regim autoritar, de cazarmă. Acest regim chiar trebuia să înlocuiască, într-un anume moment de criză, persoana regelui Carol al II-lea cu un conducător militar, ce ar fi copiat retorica salvaționistă a altor regimuri conservatoare din Europa de Est sau chiar din Spania franchistă. Neavând pentru perioada de până în septembrie 1940 prea multe documente care să profileze ideologia etatist-autoritară și militaristă a lui Ion Antonescu, nu o putem reconstrui decât din câteva puncte de vedere exprimate la procesul din mai 1938 sau în discuțiile cu Zelea Codreanu în decembrie 1937.

Proiectul statului autoritar-militarist conturat de Ion Antonescu pentru momentul venirii la putere, în septembrie 1940, era însă marcat de o serie de puncte friabile. Ele au devenit vizibile mult mai clar după eroziunea provocată de război, mai ales după epuizarea efortului ofensiv german pe Frontul de Est: lipsa unei baze politice, a unui corp de politicieni în stare să adapteze regimul la eșecurile externe, prin diminuarea concentrării responsabilității, exaltarea conducerii autoritare,

legitimarea plebiscitară, aventurismul în politica externă și, mai ales, criminalitatea extremă reprezentată de Holocaust. Conținutul autoritar-dictatorial al regimului s-a concretizat într-o bază de masă birocratică, dar indiferentă politic, incapabilă să susțină un efort politic în condiții de ilegalitate și să facă distincția necesară între funcționarismul de stat și politica prin ea însăși. Sunt dificil de aproximat distanțele existente între tipul de regim preconizat de Ion Antonescu și democrația parlamentară, pe de o parte, și formula revoluționară de partid asumată de Mișcarea Legionară, pe de altă parte. Absența bazei de masă și legitimarea exclusiv plebiscitară a regimului antonescian îl îndepărtau în bună măsură de regimurile politice de partid, fie că era vorba de sistemul democratic de până în februarie 1938 ori de regimul dictaturii de partid susținut de Mișcarea Legionară. În întreaga analiză trebuie ținut cont de poziția ocupată de protagoniștii regimului național-legionar față de dictatura carlistă. Avantajele deținute de Ion Antonescu (poziția înaltă în aparatul militar și în stat, precum și capacitatea generalului de a reprezenta prin statutul său o putere independentă de partidele politice radicale sau de grupul informal de putere carlist) i-au asigurat acestuia supraviețuirea politică și chiar fizică – în contextul în care principalul opozant al regimului carlist, Mișcarea Legionară/Partidul „Totul pentru Țară”, mișcare-partid cu sute de mii de voturi și zeci de mii de militanți activi, s-a văzut restrânsă la acțiuni limitate teroriste. Lipsa bazei partidiste antiregim a lui Ion Antonescu a fost un dezavantaj relativ, care i-a permis acestuia să-și aroge, în septembrie 1940, întregul merit al distrugerii regimului carlist. Autoritarismul militarist al lui Ion Antonescu nu poate conduce însă la concluzia unei opoziții radicale a acestuia față de Mișcarea Legionară. Ion Antonescu nu doar că nu a avut nevoie de o bază de masă în anii dictaturii carliste (februarie

1938 – septembrie 1940), dar această bază l-ar fi incomodat în stabilirea momentului optim de acțiune împotriva regimului. Ion Antonescu aparținea, pe întreaga perioadă a dictaturii carliste, lumii politice vechi și nu dorea un regim revoluționar cu o bază de masă, așa cum intenționa Mișcarea Legionară. În ciuda acestui fapt, exista un sentiment marcat de ostilitate față de regimul carlist care îl marginalizase, precum și de dispreț față de lumea politicianilor democrați, care nu fuseseră în stare să preîntâmpine instaurarea acestui regim.

Dacă Ion Antonescu își putea asuma singur atât riscurile, cât și meritele luptei împotriva dictaturii carliste, Mișcarea Legionară era într-o situație mult mai dificilă. De la un partid cu sute de mii de voturi și membri în 1937¹, Mișcarea a intrat într-un masiv recul al militantismului politic, fapt determinat de intensitatea represiunii, de inutilitatea și imposibilitatea utilizării vechilor tehnici de mobilizare și propagandă. Reculul

¹ Numărul real al membrilor Mișcării Legionare nu poate fi stabilit cu precizie, cel puțin în acest moment al cercetării și, după starea actuală a arhivelor, nu va putea fi în viitor decât cel mult aproximat. Traian Sandu, în urma coroborării unor surse și analize comparative, avansează „o cifră globală de peste 80 000 de membri în 1937” (Traian Sandu, *Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc*, Editura Cartier, Chișinău, 2019, p. 332), în timp ce Armin Heinen indică o creștere de la 96 000 de membri înscriși în ianuarie 1937 la 272 000 în decembrie 1937 (Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 366). Considerăm că aceste valori sunt aproximative, fiind nevoie de surse multiple pentru calcule; în plus, lucru mai relevant pentru structura unui partid antisistem, va trebui ținut cont de natura aderenței la Mișcare, în sensul disjungerii între aderențele conjuncturale (dintre care cea mai relevantă este aceea a alegerilor) și militantismul sistematic, inclusiv în perioade de recul. Refluxul masiv al Mișcării în condițiile de ilegalitate de după februarie/martie 1938 indică o bună tehnică a luptei în ilegalitate, dar mai ales abandonul rapid, nu doar prin „declarații de desolidarizare”, al luptei politice efective, în condiții de maximă represiune.

militantismului politic se poate explica prin incapacitatea gestionării de către Corneliu Zelea Codreanu a semisuccesului obținut în alegerile din decembrie 1937 (15,58 % din voturi nu exprimă o victorie, în sine, și chiar comparabil cu rezultatele național-socialiștilor din Germania). Fără să poată emite pretenții de formare a guvernului, Corneliu Zelea Codreanu putea încerca formarea unei forțe de opoziție comune cu Partidul Național-Țărănesc. O variantă chiar mai radicală a propus însă Iuliu Maniu, dacă sursa acestei intenții poate fi considerată credibilă: mobilizarea militanților țărăniști și legionari în Piața Palatului Regal din București pentru a impune regelui o formulă diferită de aceea anticipată a regimului de dictatură personală.¹ O astfel de formulă cvasirevoluționară, chiar cu aparența unui puci, anticarlist în primul rând, a fost refuzată de conducătorul Mișcării Legionare. Acesta a pierdut orice control asupra dinamicii evenimentelor și a deschis calea distrugerii Mișcării Legionare și a sa personală, prin inactivismul său politic și lipsa de experiență în situația limită profitată de rezultatul confuz al alegerilor. În mai puțin de un an de la alegeri, C.Z. Codreanu a fost executat și Mișcarea redusă la câteva grupuri de profil terorist. Este dificil de spus care ar fi fost rezultatul unei manifestații de lungă durată a militanților țărăniști și legionari în fața Palatului Regal. Nici nu este sigur că o asemenea demonstrație ar fi fost permisă de structurile de forță ale statului. În mod deliberat am spus „structuri de forță” și nu „autorități”, tocmai pentru a exclude din expresie decidenții civili, mai precis pe ministrul de Interne în funcție².

¹ Zaharia Boilă, *Amintiri și considerații asupra Mișcării Legionare*, ediție îngrijită de Marta Petreu și Ana Cornea, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002.

² Richard Franasovici a fost ministru de Interne în guvernul condus de Gh. Tătărescu; era dublat de Gavrilă Marinescu, subsecretar de stat; la constituirea noului guvern, condus de Octavian Goga, Ministerul de Interne a fost preluat de Armand Călinescu, dușmanul ireductibil al Mișcării Legionare.

Dinamica accelerată a evenimentelor în prima fază a dictaturii carliste a dus la judecarea lui C.Z. Codreanu în două procese, ultimul dintre ele soldat cu o condamnare ce a favorizat apoi executarea sa în noiembrie 1938.¹ Arestarea și apoi condamnarea lui C.Z. Codreanu au fost completate de un val de arestări, urmat de lichidarea unei părți semnificative a elitelor legionare. Din punctul de vedere al înțelegerii naturii statului național-legionar, este necesară definirea profilului elitei distruse în timpul reprimărilor din 1938–1939 și a celei rămase în viață în timpul dictaturii. O astfel de analiză nu a fost făcută sistematic.² Problema grupurilor conspirative (a „comandamentelor de prigoană”) legionare era acum gestionarea trecerii de la statutul de forță contestatară a sistemului democratic, dar și a camarilei regale, la acela de grup conspirativ expus presiunii sistematice a unei dictaturi asupra căreia, cel puțin în anii 1938 și 1939, nu se exercita presiunea timpului. Transferul „puterii” dinspre Corneliu Zelea Codreanu spre Horia Sima trebuie înțeles în condițiile tot mai complicate ale dictaturii carliste. Este dificil de lămurit acuza adusă lui Horia Sima de către alți legionari (Șerban Milcoveanu, Dumitrescu-Borșa, Constantin Papanace sau Ștefan Palaghiță) de a fi fost agent al lui Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret de Informații al Armatei în timpul dictaturii carliste.³ Chiar dacă astfel de acuzații sunt

¹ Conducătorul Mișcării a fost condamnat, pe 27 mai 1938, la 10 ani de muncă silnică și șase ani de degradare civică, plus amendă și cheltuieli de judecată.

² Singura lucrare dedicată exclusiv acestui subiect este cea a lui Ilarion Țiu, *Mișcarea Legionară după Corneliu Codreanu. Dictatura regală (februarie 1938 – septembrie 1940). Mecanisme de schimburi de generație*, Editura Vremea, București, 2007.

³ Bine surprinsă această problemă în lucrarea lui Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, TipoMoldova, Iași, 2009, pp. 369–391.

foarte greu de dovedit, este suspectă libertatea de mișcare de care a beneficiat Horia Sima (inclusiv exilul în Germania) spre deosebire de arestările și execuțiile cărora le-au căzut victime militanți precum Ion Belgea, Ion Antoniu, Iordache Nicoară și, mai ales, Gheorghe Clime, Vasile Christescu sau Alexandru Cantacuzino.¹ Problematică rămâne responsabilitatea lui Horia Sima în asasinarea lui C.Z. Codreanu. Declanșarea unor acțiuni teroriste în perioada în care Zelea Codreanu încă mai era în viață poate să fi accelerat decizia lui Carol al II-lea de asasinare a conducătorului Mișcării. Menținerea lui Zelea Codreanu în viață, în închisoare, însemna un semn de slăbiciune din partea dictaturii. Reculul activismului politic după februarie 1938, mai ales după condamnarea conducătorului Mișcării, constituia un indiciu că strategia ofensivă a regimului era îndreptățită. În jurul Mișcării Legionare se produsese un gol social, rămânând active numai grupuri restrânse de militanți, controlate îndeaproape de autorități. Eșecul unora dintre acțiunile proiectate de către Horia Sima – cum este planul „loviturii de stat”, sau cazul exploziei „laboratorului” lui Ion Dimitriu, ori identificarea de către poliție a echipei pirotehniste conduse de lt. Nicolae Dumitrescu și explozia atelierului improvizat pentru construirea de aruncătoare de flăcări² – arată caracterul fantezist al unor astfel de acțiuni de răsturnare violentă a regimului dictaturii.

Anii 1938–1939, precum și prima jumătate a anului 1940 nu puteau oferi condiții obiective de răsturnare, prin niciun fel de acțiune, a regimului dictaturii. Dacă răsturnarea regimului nu putea fi posibilă, rămânea ca variantă provocarea acestuia, transmiterea în societate a mesajului clar că, în ciuda „declarațiilor de desolidarizare”, Mișcarea, prin structurile sale

¹ Întreaga dinamică a elitelor legionare în perioada dictaturii carliste este prezentată în lucrarea citată a lui Ilarion Țiu.

² Ilarion Țiu, *op. cit.*, pp. 113–114.